

Михайло М. Шкільняк¹, Артур О. Гавура²

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ

Метою статті є з'ясування ролі територіальних громад у розбудові єдиного безпекового простору України через аналіз їхніх практичних функцій, форм взаємодії з державними структурами й використання інструментів стратегічного планування.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні інституційно-правового аналізу, компаративного підходу (зокрема, з урахуванням досвіду Ізраїлю), а також емпіричного узагальнення даних щодо функціонування центрів безпеки, проєкту «Поліцейський офіцер громади» і добровольчих формувань.

У результаті реалізації першого завдання встановлено, що місцеве самоврядування відіграє ключову роль у забезпеченні публічної безпеки завдяки розвитку власних інституційних механізмів (створення місцевих пожежних підрозділів, центрів безпеки, ініціатив з превенції надзвичайних ситуацій). Друге завдання дозволило конкретизувати форми взаємодії громад із ДСНС, Національною поліцією та Збройними Силами України, що узагальнено у вигляді системної таблиці. Виокремлено напрями співпраці: від формування добровільних пожежних команд і функціонування інтегрованих центрів безпеки до реалізації проєкту «Поліцейський офіцер громади» й створення добровольчих формувань територіальних громад у складі Сил ТрО. Приклади з регіонів показали, що саме інтеграція кількох структур у межах громади забезпечує найвищу ефективність. Виконання третього завдання показало значення стратегічного планування як інструменту інституціоналізації безпеки на локальному рівні: аналіз інструменту довів можливість створення для громад «дорожньої карти» з чіткими завданнями, показниками успіху й механізмами моніторингу в контексті забезпечення безпекового простору.

Отримані результати будуть корисними для органів місцевого самоврядування, які прагнуть підвищити безпекову спроможність своїх громад, для центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту й публічної безпеки, а також для експертів і науковців, що досліджують питання регіональної стійкості й управління безпекою.

Ключові слова: надзвичайна ситуація, кризові центри, цивільний захист, безпековий простір, місцеве самоврядування, територіальні громади, поліцейський офіцер, децентралізація.

Табл. 2. Літ. 18.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-290-233-243

Mykhailo Shkilniak, Artur Havura

TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE SYSTEM OF FORMING A SINGLE SECURITY SPACE

The purpose of the article is to clarify the role of territorial communities in building a single security space of Ukraine through the analysis of their practical functions, forms of interaction with state structures and the use of strategic planning tools.

The research methodology is based on a combination of institutional and legal analysis, a comparative approach (in particular, taking into account the experience of Israel), as well as empirical generalization of data on the functioning of security centers, the “Community Police Officer” project and volunteer groups.

¹ Weste Ukrainian National University, Ternopil. Ukraine.

² Weste Ukrainian National University, Ternopil. Ukraine.

As a result of the implementation of the first task, it was established that local self-government plays a key role in ensuring public safety through the development of its own institutional mechanisms (creation of local fire departments, security centers, emergency prevention initiatives). The second task allowed us to specify the forms of interaction of communities with the State Emergency Service, the National Police and the Armed Forces of Ukraine, which is summarized in the form of a system table. Areas of cooperation were identified: from the formation of voluntary fire brigades and the functioning of integrated security centers to the implementation of the "Community Police Officer" project and the creation of voluntary formations of territorial communities as part of the TrO Forces. Examples from the regions showed that it is the integration of several structures within the community that provides the highest efficiency. The implementation of the third task showed the importance of strategic planning as a tool for institutionalizing security at the local level: the analysis of the tool proved the possibility of creating a "roadmap" for communities with clear objectives, success indicators and monitoring mechanisms.

The results obtained will be useful for local governments seeking to increase the security capacity of their communities, for central executive authorities in the field of civil protection and public security, as well as for experts and scholars studying issues of regional resilience and security management.

Keywords: emergency, crisis centers, civil protection, security centers, local governments, police officer, decentralization.

Peer-reviewed, approved and placed: 14.08.2025.

Постановка проблеми. У наслідок повномасштабного вторгнення в Україну у лютому 2022 року пріоритет місцевих громад змістився: якщо раніше вони здебільшого зосереджувалися на якості послуг, то тепер «третім компонентом» стала безпека громадян. Представники влади й експерти наголошують, що «безпека всієї держави складається з безпеки кожної громади» і що органи місцевого самоврядування отримали «широкі повноваження зі створення безпечного середовища на своїй території» [1]. Децентралізація надала громадам можливість формувати власні підрозділи цивільного захисту, підтримувати волонтерські пожежні команди й брати участь у територіальній обороні. У цих умовах вивчення ролі громад у національній системі безпеки є вкрай важливим.

Отже, актуальність дослідження обумовлена необхідністю формування єдиного безпекового простору в Україні на основі тісної взаємодії держави і територіальних громад. У складних умовах воєнного часу важливо системно оцінити, як місцева влада й громадські ініціативи підсилюють резильєнтність суспільства, а також які практики місцевої стратегії безпеки можна вважати найефективнішими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність теми підтверджується низкою останніх наукових досліджень, у яких різні автори розкривають теоретичні засади, міжнародний досвід і інноваційні підходи до формування безпечного середовища в територіальних громадах. У сучасних працях простежується тенденція до системного осмислення ролі громад у сфері безпеки. Так, автори І. М. Грищенко і Л. П. Горбата [2] розглянули територіальні громади як ключові осередки стійкості, запропонували концептуальну модель їх інституційної спроможності. У свою чергу, інші автори Я. П. Павлович-Сенета й Н. Я. Лепіш [3] акцентували на особливостях

функціонування громад під час воєнного стану, підкресливши прогалини адміністративно-правового забезпечення.

Звернення до зарубіжного досвіду дозволяє порівняти підходи: так, авторка А. Терент'єва [4] детально дослідила ізраїльську систему захисту цивільного населення, а Ya. Amidror [5] розкрив основи національної безпекової доктрини Ізраїлю, що ґрунтується на інтеграції державних та місцевих інституцій. Водночас В. А. Орлов [6] наголосив на важливості європейських підходів до муніципальної безпеки, поєднаних із конституційними принципами самоврядування.

Окрему увагу вітчизняні дослідники приділяють модернізації механізмів. Так, в дослідженні [7] зосереджено увагу на інноватизації співпраці громад у сфері цивільного захисту, тоді як інші автори Т. М. Кришталь, Ю. М. Горбаченко та В. О. Костенко [8] проаналізували систему управління цивільним захистом як складову безпекового середовища громади. Близькими за проблематикою є рекомендації Р. Крупницького та Є. Легези [9], які визначили партнерство і співпрацю основою розбудови локального безпекового простору. З практичної точки зору, І. Д. Казанчук і Ю. М. Парій [10] розкрили значення інституту поліцейського офіцера громади, наголосивши, що його діяльність підсилює довіру населення й забезпечує партнерський формат охорони публічного порядку.

Головна наукова прогалина, яку усуває поточне дослідження, полягає в тому, що попередні дослідження здебільшого або зосереджувалися на правових і теоретичних аспектах ролі громад у сфері безпеки, або описували окремі практики (добровольчі формування, поліцейський офіцер громади, пожежні підрозділи). Наша стаття комплексно інтегрує три рівні безпеки: місцеве самоврядування, взаємодію з державними інституціями (ДСНС, Нацполіція, ЗСУ) й стратегічне планування через використання інструменту стратегічного планування органами місцевого самоврядування в територіальних громадах. Тобто зроблено спробу не просто описати окремі форми роботи громад, а системно показати їх як базовий елемент єдиного безпекового простору України.

Мета дослідження. Мета дослідження – комплексно проаналізувати роль територіальних громад у формуванні єдиного безпекового простору України через поєднання інституцій місцевого самоврядування, державних структур і інструментів стратегічного планування. Завдання дослідження: (1) дослідити функції й можливості місцевого самоврядування у сфері безпеки, визначити їх сучасний стан і проблемні аспекти; (2) розкрити механізми взаємодії територіальних громад із державними структурами (ДСНС, Національна поліція, ЗСУ), узагальнити практики співпраці й навести емпіричні приклади; (3) проаналізувати створення місцевих стратегій безпеки і кризових центрів, зокрема на основі інструменту стратегічного планування і визначити їх значення у зміцненні єдиного безпекового простору.

Основні результати дослідження. Органи місцевого самоврядування наділені конституційними і законодавчими повноваженнями з управління комунальною інфраструктурою, організації цивільного захисту і дотримання громадського порядку у межах громади. Як констатував керівник Офісу

Конгресу місцевих і регіональних влад, «місцеве самоврядування має широкі повноваження зі створення безпечного середовища» на своїй території [1]. В українському контексті це передбачає, що органи об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) можуть створювати місцеві пожежно-рятувальні підрозділи (державні чи добровільні), облаштовувати укриття, формувати штаби цивільного захисту, а також брати участь у заходах територіальної оборони. Водночас офіційна статистика свідчить про нестачу інституцій: за даними «Білої книги цивільного захисту – 2023», лише 36% громад мають структурні підрозділи з питань цивільного захисту [11], а близько половини призначили відповідальних осіб. Це підкреслює нагальну потребу підсилення інституційної спроможності громад у сфері безпеки.

За прикладом інших країн, де місцеві органи влади активно залучені до безпеки, можна звернутися до досвіду Ізраїлю. У ньому, як встановлено у дослідженні, державна політика безпеки реалізується узгоджено на центральному та місцевому рівнях [4]. Місцева влада Ізраїлю відповідає за захист територій у межах своєї юрисдикції: вона створює оборонну інфраструктуру, розробляє порядки розгортання сил і засобів для захисту цивільного населення у надзвичайних ситуаціях та бойових діях [4]. Як свідчить дослідження Ya. Amidror [5], організація системи цивільного захисту Ізраїлю має комплексний характер, де підготовка сил і засобів для дій у надзвичайних ситуаціях розглядається як базова умова безпеки населення. Особливу увагу приділено інфраструктурі індивідуального захисту: в кожному сучасному житловому будинку обов'язково облаштовується так звана кімната безпеки (хедер бітахон), що інтегрується у конструкцію будівлі й оснащується броньованими дверима, захисним вікном і системою вентиляції з фільтрами від хімічних агентів. Поряд із цим чинне законодавство Ізраїлю передбачає наявність у підвалах багатопверхових будинків традиційних бомбосховищ (міклат). Хоча вони менш зручні для використання, поєднання двох форматів укриттів створює багаторівневу систему локальної безпеки, інтегровану у повсякденне життя громади [5]. Таким чином, уряд делегує громадам завдання створення територіальних підсистем оборони та захисту тилу. Аналогічно, українське законодавство (зокрема закон «Про основи національного спротиву» [12] і Положення про Територіальну оборону) встановлює активну участь ОМС у заходах громадського порядку і оборони, даючи громадам можливість утримувати добровольчі формування та координуватися з військовими адміністраціями.

Практично це означає, що органи місцевого самоврядування тепер змушені включати безпекову складову у всі сфери діяльності: при наданні адміністративних, освітніх, медичних, комунальних послуг громади повинні враховувати ризики надзвичайної ситуації (далі – НС), і навіть економічні програми орієнтувати на безпеку бізнесу та інфраструктури [1]. Внутрішній зв'язок держави і місцевості у цьому сенсі є домінуючим: безпека держави побудована на безпеці кожної громади, а громади мають можливість вирішувати місцеві безпекові виклики самостійно, в тому числі залучати громадян і бізнес до волонтерства й самозахисту [13].

Таким чином, зрозуміло, що місцеве самоврядування здатне відігравати ключову роль у гарантуванні безпеки, однак ефективність цього процесу

неможлива без тісної координації з державними інституціями. Саме тому наступним завданням є розгляд механізмів взаємодії територіальних громад із центральними структурами безпеки – ДСНС, Національною поліцією та Збройними Силами України.

Отже, особливої уваги заслуговує інститут центрів безпеки, які стали однією з найефективніших форм інтеграції місцевого самоврядування з державними структурами. Громади тісно співпрацюють із силовими структурами через різні інституційні механізми. Центр безпеки – це елемент інфраструктури територіальної громади, що поєднує в одному об'єкті кілька служб, відповідальних за захист життя і здоров'я населення. У його складі можуть діяти пожежно-рятувальний підрозділ із диспетчерським пунктом, підрозділ екстреної медичної допомоги та поліцейська станція, де працює офіцер громади [14]. Основне завдання таких центрів полягає у забезпеченні доступності ключових публічних послуг у сфері безпеки. Йдеться насамперед про захист населення і територій від пожеж і надзвичайних ситуацій, а також про підтримання громадського порядку. Функціонування центрів безпеки орієнтоване на комплексне задоволення потреб громади у цивільному захисті й публічній безпеці. Вони виконують роль опорних і координаційних структур для інших місцевих або добровільних пожежно-рятувальних підрозділів, якщо такі створені у громаді [14].

Станом на 2025 р. в Україні діє 47 центрів безпеки: найбільше – у Донецькій області (16), у Полтавській області – 6, по 4 – в Івано-Франківській та Черкаській, по 3 – у Дніпропетровській та Рівненській, по 2 – у Вінницькій, Закарпатській та Чернівецькій, а також по 1 – у Житомирській, Київській, Одеській, Херсонській та Хмельницькій областях [14].

Нижче наведено основні форми такої взаємодії за трьома напрямками (табл. 1).

Таким чином, пожежники-рятувальники і поліція все активніше працюють через громади, а громади натомість залучають і підтримують волонтерів (добровільні пожежні, ветеранські організації) і власні штаби оборони. Наприклад, у Чернігівській області тепер діють офіцери-рятувальники, які об'єднують функції пожежників і просвітників у громадах, а у багатьох районах реалізовано механізм поєднаної роботи поліцейського та рятувальника. Ключове тут – пряма комунікація органів влади з громадою для швидкого реагування й превенції загроз.

Отже, наведений аналіз свідчить, що формальні механізми взаємодії територіальних громад із державними структурами вже закладають основу для оперативного реагування й зміцнення публічної безпеки. Проте для довготривалої стійкості цього процесу недостатньо лише інституційних і кадрових рішень – необхідно мати стратегічні документи, які задають цілі, напрями та критерії успіху у сфері безпеки.

Громади розробляють власні програми та заходи безпеки з урахуванням локальних умов. За словами голови Верховної Ради з питань організації влади, «кожна громада повинна мати загальну програму, яка б враховувала всі можливі надзвичайні ситуації, що можуть бути характерними для цієї громади» [1].

Таблиця 1. Моделі взаємодії територіальних громад із державними структурами безпеки, складено авторами на основі [14-17]

№	Структура	Форми взаємодії з громадою	Приклади та пріоритетні проекти
1	ДСНС (рятувальні служби)	– Цивільний захист і пожежна безпека (навчання, превенція). – Формування місцевих пожежних підрозділів (державних і добровільних). – Створення Центрів безпеки (комбіновані об'єкти ДСНС, МЕД, поліції). – Спільні навчання й готовність до НС.	– У понад 500 громадах створено (або призначено) підрозділи/відповідальних з ЦЗ, але потреба все одо зростає. – Волинська область лідирує за кількістю місцевих рятувальних команд: у кожній громаді є пожежна команда [14]. – У Рівненській області рятувальники разом з керівництвом громади окреслили пріоритети на 2025 рік: профілактика пожеж, навчання населення діям у НС, контроль об'єктів. – Створено вже 47 Центрів безпеки (перший приклад – Білокриницька ОТГ), де поєднані підрозділи МВС, ДСНС і медицини. Станом на 2025 рік у низці областей, зокрема у Донецькій та Черкаській, продовжується відкриття нових центрів безпеки [14].
2	Нацполіція	– Community policing: співпраця з населенням, «сусідські варти». – Проект «Поліцейський офіцер громади» (далі - ПОГ): поліцейський живе і працює в громаді. – Патрулювання й превенція правопорушень за участю громади.	– Станом на грудень 2023 р. в Україні служать 1476 поліцейських офіцерів громади у 766 ОТГ (це приблизно 54% громад) [15]. Кожен ПОГ при цьому фінансується (частково) з місцевого бюджету і звітує перед громадою. – Успішні практики: від спільних патрулів (у Львівській області) до роботи з уразливими групами у Северодонецьку, Дніпрі тощо [16]. – Затверджені стандарти про взаємодію поліції з ОМС (координаційні ради тощо) дозволяють вирішувати проблеми публічної безпеки на місці.
3	ЗСУ і Тероборона	– Організація та підтримка сил територіальної оборони (далі - ТрО). – Добровольчі формування територіальних громад (далі - ДФТГ) як ланка ТрО (військово-цивільна складова). – Співпраця з ОВА та військовими адміністраціями для оборони «на місцях».	– Місцеві громади мають право створювати одночасно кількаДФТГ залежно від ресурсів. ДобровольціДФТГ – це понад 100 тис. осіб, які виконують завдання оборони, охороняють порядок та інфраструктуру [17]. – ХочДФТГ не мають статусу військових, їх підпорядковує командувач Сил ТрО ЗСУ і їх екіпіровку забезпечує єдина система ЗСУ. – ОМС можуть виділяти з місцевих бюджетів кошти на потреби ТрО і надавати майно громади для використанняДФТГ [17]. Наприклад, у кожній громаді може працювати відділ мобілізації або штаб запасу під кураторством ЗСУ (ремонт техніки, збір речей).

У дійсності це означає, що у стратегічних планах розвитку громади тепер закладають заходи з укріплення інфраструктури, кібербезпеки, протидії диверсіям тощо. За прикладом міжнародної практики у ряді українських регіонів вже прийнято муніципальні програми безпеки: у Самбірському і Старосамбірському районах Львівщини програми безпеки розроблені на основі ризиків, визначених самими мешканцями, і містять чіткі дії для вирішення конкретних проблем [17]. Як наголошують експерти, формалізована стратегія безпеки допомагає громадам «зрозуміти, чого вони прагнуть, що потрібно робити і хто на що відповідає» [17].

Саме у цьому контексті варто звернутися до розробленого інструменту «Стратегічне планування з безпеки в громаді», авторкою якого є Альона Горова – фасилітаторка і медіаторка з міжнародним досвідом, експертка з організаційного розвитку та член правління ГО «Інститут миру і порозуміння» [18]. Цей підхід дозволяє громадам інтегрувати безпекову політику у власні стратегії розвитку й забезпечує інституціоналізацію локальної безпеки як складової єдиного безпекового простору держави.

Цей інструмент - це методологія й покрокова інструкція, якою можуть користуватися територіальні громади для розроблення власної Стратегії безпеки. Його мета - допомогти громаді визначити спільне бачення безпечного середовища, оцінити ризики й потенціал, а також виробити план дій [18]. Основні ідеї, закладені у цьому підході: (1) стратегічне планування - це командний процес, що передбачає активне залучення усіх ключових структур і стейкхолдерів громади, які мають стосунок до безпеки; (2) важлива філософія відкритого діалогу: не лише двостороння комунікація, але створення майданчика, на якому всі групи в громаді мають можливість висловитися, бути почутими і брати участь у виробленні стратегії, (3) перед початком стратегічного планування обов'язково проводять аналіз безпекових ризиків аналіз потенціалу громади у сфері безпеки. Це дає змогу адаптувати стратегію до реальних умов і ресурсів. Нижче наведено структурні компоненти інструменту стратегічного планування безпеки громади (табл. 2).

На нашу думку, інструмент «Стратегічне планування з безпеки в громаді» є надзвичайно цінним для територіальних громад, оскільки він дозволяє не лише формально визначати перелік заходів безпеки, а й системно вибудовувати політику з урахуванням місцевих ризиків і ресурсів. Його перевага полягає в тому, що громада отримує чітку дорожню карту, яка поєднує бачення, місію, завдання й показники успіху. Це створює основу для довготривалих змін, а не ситуативних рішень.

Критично оцінюючи, можемо зазначити: сила інструменту - у його практичності й гнучкості. Проте, водночас, він потребує від громади достатнього рівня організаційної зрілості й спроможності. У громадах зі слабкими адміністративними структурами існує ризик, що стратегія залишиться «на папері» без належної реалізації. Саме тому важливо поєднувати використання цього інструменту з інституційною підтримкою та навчанням місцевих управлінців. Таким чином, цей підхід можна вважати одним із найефективніших кроків до формування єдиного безпекового простору, адже він сприяє не лише підвищенню безпеки на місцях, а й формує нову культуру стратегічного управління безпекою у громадах.

Таблиця 2. Структурні компоненти інструменту стратегічного планування безпеки громади, систематизовано на основі [18]

№	Структурний блок	Змістове наповнення	Особливості застосування
1	Передумови, контекст громади	Соціально-демографічні дані; існуючі структури й агенції, що працюють у сфері безпеки; ключові ризики; потенціал громади	Цей розділ може бути найоб'ємнішим. Він дає базу для подальшої роботи.
2	Візія / Бачення	Як виглядала б ідеальна безпечна громада у майбутньому?	Мета - сформулювати надихаюче бачення «безпечної громади».
3	Унікальність громади	Що робить вашу громаду відмінною? Які переваги чи ресурси вона має?	Визначення конкурентних і стратегічних точок покращення.
4	Місія	Яка роль громади в реалізації цього бачення? Що саме вона має робити?	Місія - «мости» між баченням і конкретними діями.
5	Цінності	Які базові принципи поведінки й співпраці будуть керувати всіма рішеннями?	Наприклад: довіра, партнерство, підзвітність тощо.
6	Напрями роботи, стратегічні напрямки	Функціональні напрями (адміністрування, фінанси тощо) й змістовні напрями (конкретні сфери безпеки, які пріоритетні для громади)	Напрями мають відповідати ризикам, потенціалу та унікальності громади.
7	Завдання, пріоритети на рік	3–5 конкретних завдань на рік, складених за SMART-критеріями	Завдання мають бути вимірювані, досяжні, реалістичні з часовим обмеженням.
8	Показники успіху	Як виміряти, що ваша стратегія працює?	Показники можуть включати кількість навчань, зниження кількості інцидентів, час реагування тощо.
9	Ризики та можливості	SWOT-аналіз: сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози	Зокрема, запис ризиків, відповідальних за контроль і коригувальні заходи.
10	Менеджмент стратегії, перегляд й оновлення	Як часто переглядати стратегію, як змінювати пріоритети	Стратегія має бути «живою» — її переглядають і коригують мінімум щоквартально.
11	План роботи	Деталізований план дій із термінами, відповідальними, ресурсами	Розбивка на етапи з можливістю «перепланування» при необхідності.

Висновки. Таким чином, територіальні громади відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки через гарантування безпечного середовища на місцях. Органи ОМС використовують надані повноваження для створення пожежних підрозділів, укриттів, освітніх програм з безпеки тощо. Прогрес залишає простір для зростання — наприклад, лише близько 36% громад мають формальні служби ЦЗ, тож необхідно нарощувати

інституції безпеки на місцях. Громади і силові відомства налагоджують ефективну співпрацю через спільні проекти і програми. Поліція через проєкт «офіцер громади» забезпечує постійну присутність у 54% ОТГ, ДСНС надає методичну підтримку і координує створення центрів безпеки, а ЗСУ інтегрують добровольців громад у систему територіальної оборони. Таке сполучення ресурсів дозволяє реагувати на локальні загрози швидше й точніше. Успіху досягають громади, які мають чіткі плани й інфраструктуру безпеки. Розроблені місцеві програми безпеки – як у Самбірському районі, – демонструють: без загальних декларацій, а з фокусом на конкретні ризики громада підвищує свою готовність. Центри безпеки й волонтерські пожежні служби забезпечують швидке реагування у кризах. Ключовим висновком є те, що «безпека громади» потребує системного підходу – програм, інвестицій і постійної взаємодії громади з державою – і що саме місцеве самоврядування може і повинно стати основою єдиного безпекового простору країни.

1. Децентралізація. Питання безпеки стануть основою стратегій розвитку громад – тези обговорення. URL: <https://decentralization.ua/news/17310>

2. Грищенко І.М., Горбата Л.П. Територіальні громади: механізми забезпечення стійкості: монографія. Київ: НУБіП України. 2024. 344 с. URL: <http://dglb.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/498b7213-5484-4cab-8784-ae059b1ec8c3/content>

3. Павлович-Сенета Я. П., Лепіш Н. Я. Територіальні громади в умовах воєнного стану в Україні: адміністративно-правове забезпечення та особливості функціонування. Аналітичне-порівняльне правознавство, ДВНЗ «УжНУ» Ужгород, 2022. №4. С. 209-214. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267567/263393>

4. Терент'єва А. Досвід держави Ізраїль щодо управління безпекою цивільного населення в умовах кризових ситуацій. Науковий вісник: Державне управління. 2023. № 2 (14). С. 310–333. DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2\(14\)-310-333](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2(14)-310-333)

5. Amidror Ya. Israel's National Security Doctrine. The Jerusalem Institute for Strategy and Security. 18 July, 2021. URL: https://biu.primo.exlibrisgroup.com/discovery/fulldisplay?docid=alma9926771309205776&context=L&vid=972BIU_INST:972BIU&lang=en&search_scope=MyInst_and_CI&adaptor=Local%20Search%20Engine&query=sub,contains,National%20security%20--%20Israel,AND&mode=advanced&offset=0

6. Орлов В. А. Муніципальна безпека: сучасні форми забезпечення конституційні принципи місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 квітня 2020 р.). Харків, 2020. С. 76–80. URL: https://law.karazin.ua/resources/doks2021/nauka/repositary/Konferentsiia_24_kvitnia_2020_zbirka_tez.pdf#page=76

7. Гавура А. О. Інноватизація механізмів співпраці територіальних громад в організації цивільного захисту населення. Актуальні проблеми економіки. 2025. № 4 (286). DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-286-31-41>

8. Кришталь Т. М., Горбаченко Ю. М., Костенко В. О. Система управління цивільним захистом як складова безпекового середовища територіальної громади. Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Series: Public Administration. 2024. № 2 (44). DOI: <https://doi.org/10.52363/2414-5866-2024-2-44>

9. Крупеницький Р., Лєгеца Є. Розбудова безпекового середовища в громаді на засадах партнерства та співпраці: метод. рек. / кол. авт. Дніпро : Дніпровський держ. ун-т внутр. справ, 2024. 103 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/15043>

10. Казанчук І. Д., Парій Ю. М. Взаємодія поліцейського офіцера громади з населенням на засадах партнерства – запорука успіху у забезпеченні публічної безпеки і порядку в державі. Проблеми сучасної поліцейстики. Вінниця, 2024. С. 102–109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b00ba1b-5d83-4651-9deb-0396d473741f/content>

11. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Біла книга цивільного захисту України. 2023. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/1/9/7/5/1/6/5/dodatok-bila-kniga-cz-06112023.pdf>

12. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>
13. Hromady. Від служби порятунку - до системи попередження: як ДСНС стає партнером у формуванні культури безпеки в громадах. 2025. URL: <https://hromady.org/vid-sluzhbi-poryatunku-do-sistemi-poperedzhennya/>
14. Добровільна та місцева пожежна охорона. Центри безпеки. URL: <https://dmpo.dsns.gov.ua/diyalnist/centri-bezpeki>
15. Національна поліція України. Поліцейський офіцер громади. URL: <https://npu.gov.ua/diyalnist/reforma-policiyi/policejskij-oficer-gromadi>
16. Безпека у громаді. Як почати робити свою громаду безпечнішою. П'ять кроків. URL: <https://www.cop.org.ua/ua/dosvid/ukrainskyi-dosvid/yak-pochati-robiti-svoyu-gromadu-bezpechnishoyu-p-yat-kroktiv>
17. Децентралізація. Підтримка добровольчих формувань територіальних громад з місцевих бюджетів в умовах воєнного стану - практичні рекомендації. URL: <https://decentralization.ua/news/16530>
18. Горова А. Безпека в громаді. Стратегічне планування. URL: <https://www.cop.org.ua/ua/praktychni-instrumenty/bezpeka-v-hromadi-stratehichne-planuvannya>

1. Detsentralizatsiia. (2020). Pytannia bezpeky statym osnovoiu stratehii rozvytku hromad – tezy obhovorennia [Security issues will become the basis of community development strategies – discussion theses]. <https://decentralization.ua/news/17310>
2. Hryshchenko, I. M., & Horbata, L. P. (2024). Terytorialni hromady: mekhanizmy zabezpechennia stiikosti: monohrafiia [Territorial communities: Mechanisms of ensuring resilience: Monograph]. Kyiv: NUBiP Ukrainy. <http://dglb.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/498b7213-5484-4cab-8784-ae059b1ec8c3/content>
3. Pavlovych-Seneta, Ya. P., & Lepish, N. Ya. (2022). Terytorialni hromady v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: administratyvno-pravove zabezpechennia ta osoblyvosti funktsionuvannia [Territorial communities under martial law in Ukraine: Administrative-legal support and functioning features]. *Analychne-porivnialne pravoznavstvo*, 4, 209–214. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267567/263393>
4. Terentieva, A. (2023). Dosvid derzhavy Izrail shchodo upravlinnia bezpekoiu tsyvilnoho naseleння v umovakh kryzovykh sytuatsii [The experience of the State of Israel in managing civilian security in crisis situations]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*, 2(14), 310–333. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2\(14\)-310-333](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2(14)-310-333) [in Ukrainian].
5. Amidror, Ya. (2021, July 18). Israel's National Security Doctrine. The Jerusalem Institute for Strategy and Security. <https://biu.primo.exlibrisgroup.com/discovery/fulldisplay?docid=alma9926771309205776>
6. Orlov, V. A. (2020). Munitsypalna bezpeka: suchasni formy zabezpechennia konstytutsiini pryntsyipy mistsevoho samovriaduvannia ta rehionalna polityka YeS [Municipal security: Modern forms of provision, constitutional principles of local self-government and EU regional policy]. In *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Kharkiv, April 24, 2020)*, 76–80. https://law.karazin.ua/resources/doks2021/nauka/repositary/Konferentsiia_24_kvitnia_2020_zbirka_tez.pdf#page=76
7. Havura, A. O. (2025). Innovatyzatsiia mekhanizmiv spivpratsi terytorialnykh hromad v orhanizatsii tsyvilnoho zakhystu naseleння [Innovation of cooperation mechanisms of territorial communities in organizing civil protection of the population]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 4(286). <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-286-31-41>
8. Kryshchal, T. M., Horbachenko, Yu. M., & Kostenko, V. O. (2024). Systema upravlinnia tsyvilnym zakhystom yak skladova bezpekovogo seredovyscha terytorialnoi hromady [Civil protection management system as part of the security environment of a territorial community]. *Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Series: Public Administration*, 2(44). <https://doi.org/10.52363/2414-5866-2024-2-44>
9. Krupenytskyi, R., & Leheza, Ye. (2024). Rozbudova bezpekovogo seredovyscha v hromadi na zasadakh partnerstva ta spivpratsi: metod. rek. [Building a security environment in the community on the principles of partnership and cooperation: Methodical recommendations]. Dnipro: Dniprovskyi derzh. un-t vnutr. sprav. <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/15043>

10. Kazanchuk, I. D., & Pariy, Yu. M. (2024). Vzaiemodiia politseiskoho ofitsera hromady z nase-lenniam na zasadakh partnerstva – zaporuka uspiokhu u zabezpechenni publichnoi bezpeky i poriadku v derzhavi [Interaction of a community police officer with the population on the principles of partnership – a guarantee of success in ensuring public safety and order in the state]. *Problemy suchasnoi politseistyky*, 102–109. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b00ba1b-5d83-4651-9deb-0396d473741f/content>
11. Derzhavna sluzhba Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii. (2023). Bila knyha tsyvilnoho zakhys-tu Ukrainy [White book of civil protection of Ukraine]. <https://dsns.gov.ua/upload/1/9/7/5/1/6/5/doda-tok-bila-kniga-cz-06112023.pdf>
12. Verkhovna Rada Ukrainy. (2021). Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu: Zakon Ukrainy vid 16.07.2021 № 1702-IX [On the fundamentals of national resistance: Law of Ukraine of July 16, 2021, No. 1702-IX]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>
13. Hromady. (2025). Vid sluzhby poriatunku – do systemy poperedzhennia: yak DSNS staie part-nerom u formuvanni kultury bezpeky v hromadakh [From rescue service to prevention system: How SESU becomes a partner in shaping safety culture in communities]. <https://hromady.org/vid-sluzhbi-pory-atunku-do-sistemi-poperedzhennia/>
14. Dobrovilna ta mistseva pozhezhna okhorona. (2025). Tsentry bezpeky [Voluntary and local fire protection. Safety centers]. <https://dmpo.dsns.gov.ua/diyalnist/centri-bezpeki>
15. Natsionalna politsiia Ukrainy. (2025). Politseiskyi ofitser hromady [Community police officer]. <https://npu.gov.ua/diyalnist/reforma-policiyi/policejskij-oficer-gromadi>
16. Bezpeka u hromadi. (2024). Yak pochaty robyty svoiu hromadu bezpechnishoiu. P'iat krokiv [Safety in the community. How to start making your community safer. Five steps]. <https://www.cop.org.ua/ua/dosvid/ukrainskyi-dosvid/yak-pochati-robiti-svoiu-gromadu-bezpech-nishoyu-p-yat-krokv>
17. Detsentralizatsiia. (2022). Pidtrymka dobrovolchykh formuvan terytorialnykh hromad z mist-sevykh biudzhetyv v umovakh voiennoho stanu – praktychni rekomendatsii [Support of voluntary forma-tions of territorial communities from local budgets under martial law – practical recommendations]. <https://decentralization.ua/news/16530>
18. Horova, A. (2024). Bezpeka v hromadi. Stratehichne planuvannia [Safety in the community. Strategic planning]. <https://www.cop.org.ua/ua/praktychni-instrumenty/bezpeka-v-hromadi-strate-hichne-planuvannia>